

DISCURSO DO DEFENSOR UNIVERSITARIO

ANTE O CLAUSTRO

(Ourense, 1 de Xullo, 2015)

Sr. Reitor,

Sras. e Sres. integrantes da Mesa do Claustro,

Sras. e Sres. Claustrais

Os Estatutos da nosa Universidade establecen que o Defensor Universitario dará conta anualmente, e a través dun Informe que presentará ante o Claustro, da xestión realizada polo Tribunal de Garantías.

Pois ben, en cumprimento desta normativa elaborouse este Informe, do que todos vostedes teñen xa coñecemento, pois forma parte da documentación deste Claustro.

Nel recóllense todas aquelas actuacións relevantes levadas a cabo ao longo do ano 2014 (expedientes tramitados, recomendacións presentadas, entrevistas, mediacións, relacións institucionais, orzamento e gastos efectuados, etc.)

Como ben sendo habitual, o relato de todas estas actuacións vai precedido dunha referencia xeral ao marco normativo, conceptual e metodolóxico-procedemental no que teñen que enmarcarse sempre as actuacións do Tribunal de Garantías.

Este é o contido deste Informe-Memoria. Agora ben, e por tratarse do último informe que se presenta dentro deste primeiro mandato, achégase tamén, e de xeito resumido, o balance final destes catro anos de actividades.

COMENTARIO XERAL RELATIVO AO CONTIDO DA MEMORIA 2014

Despois de ter exposto as actuacións levadas a cabo por este tribunal, procede efectuar unha serie de consideracións finais encamiñadas a comentar, interpretar e explicar os feitos e cifras presentadas.

- Constatamos a consolidación da tendencia, iniciada nos últimos anos, no senso de producirse un forte incremento no número de actuacións levadas a cabo por parte do TG. Este incremento queda claramente reflectido, en primeiro lugar, no número de expedientes abertos, pasando dos 25 do ano 2011 aos 58 do 2012, e aos 66 do ano 2013; no ano 2014 a cifra, aínda que se reduce levemente, acada os 55 expedientes, polo que se pode falar tamén de estancamento. Esta tendencia tamén se reflecte, en segundo lugar, tanto no alto número de entrevistas realizadas como no número de recomendacións e propostas formuladas, así como noutras actuacións efectuadas noutros ámbitos como o das relacións institucionais. O incremento sostido no número de intervencións é unha mostra de que o TG non só continúa a

ser unha instancia prestixiosa e fiable, senón que tamén está acadando unha maior visibilidade e accesibilidade dentro do noso sistema universitario. A percepción da súa utilidade constitúe cada vez máis un feito incontestable. Pero esta percepción pode mellorar, pois aínda quedan sectores da comunidade universitaria que non utilizan os servicios e prestacións do TG de xeito adecuado; e tamén advertimos unhas disparidades moi notorias por campus, tal como se reflicte na estatística deste informe (de 55 expedientes tramitados, un total de 44 corresponden só ao campus de Vigo). En todos estes escenarios e sectores o TG ten que mellorar a súa presenza e imaxe.

- No que atinxe á distribución por sectores, advírtese que a maioría dos expedientes e asuntos tratados están referidos ao alumnado (81,8%), seguido a bastante distancia polo profesorado (14,6%) e aínda moito máis polo persoal de administración e servizos (só un 3,6%). Este comportamento –que é moi semellante ao que acontece no resto das defensorías universitarias españolas- segue a ser moi similar ao dos anos anteriores, e segue amosando como dato máis sobresaínte esa baixísima (case testemuñal) porcentaxe de asuntos presentados polo sector PAS ante o tribunal. Entendemos que son dous os motivos: que este sector canaliza moitas das súas reclamacións a través dos seus representantes sindicais, para o que dispón dunha maior información e interlocución; que determinadas queixas ou conflitos suscitados son trasladados a outros órganos ou instancias desta universidade, e que comparten co TG este tipo de funcións (Comisión de Intervención e Resolución de Conflictos, Servizo de Queixas, Suxestións e Parabéns, Unidade de Igualdade, etc.). Este comportamento esténdese tamén ao sector PDI.

- Os principais motivos que levaron á apertura de expedientes no sector do alumnado están relacionados coa revisión de exames (16), avaliación curricular (5), problemas coa tramitación da matrícula (5), comportamento inadecuado do profesorado (5) e simultaneidade de estudos (4). Respecto ao profesorado apréciase que as súas principais preocupacións están relacionadas con situacións de acoso laboral e conflitos interpersoais, acusacións e inxurias nas listas de correo da Universidade de Vigo, ou desconformidade coa puntuación acadada nas listas de agarda. Por último, o persoal de administración e servizos nos seus escritos remitidos ao tribunal solicita a súa intervención en relación coa concesión de licenzas por estadía e por desconformidade coa aplicación das condicións dunhas bolsas. Independentemente dos escritos de queixa presentados, e no transcurso de varias entrevistas mantidas co defensor, distintas persoas pertencentes a estes dous últimos colectivos veñen manifestando a súa preocupación por estes comportamentos relacionados con situacións de acoso e insultos vertidos nas listas de correo da nosa universidade.

- Cómpre sinalar tamén as recomendacións e propostas formuladas, que derivan tanto das reclamacións ou queixas presentadas como das iniciativas promovidas polo propio tribunal. Nelas sinálanse os problemas e puntos débiles detectados, propóñense solucións e pautas a seguir e tamén se suxiren actitudes e valores que deben informar o conxunto de relacións entre os distintos actores que conforman a comunidade universitaria. Como resultado destas recomendacións xa foron adoptados varios acordos e xa se aprobaron algunhas normativas e instrucións.
- Tal como se desprende do apartado sexto do informe, pódese apreciar como ao longo do pasado ano tamén se potenciaron de xeito destacado as relacións institucionais e a actividade exterior do tribunal. Un dos feitos máis salientables neste ámbito é a sinatura do convenio de colaboración co Valedor do Pobo da nosa comunidade, así como os contactos mantidos cos Proveedores do Estudante da rexión norte de Portugal.

BALANCE FINAL DE CATRO ANOS DE MANDATO

Como se dicía ao inicio desta exposición, este informe, e por tratarse do último que se presenta dentro deste primeiro mandato, ten que ter esa outra dimensión e contido: facer balance dos catro anos de actuacións.

Render contas do que se fixo, e tamén do que se deixou de facer, tendo como referente principal tanto as obrigas inherentes ao cargo como as promesas e compromisos formulados no momento de acceder ao mesmo.

En canto ás nosas promesas e compromisos cómpre remitirse ao contido do discurso pronunciado con ocasión da nosa primeira comparecencia ante o Claustro. Aquel día expuxemos, de xeito claro e preciso, as nosas ideas, programa e intencións.

Comezamos afirmando que todo programa viña condicionado, en primeiro lugar, pola natureza e funcións do cargo asumido, polo que tratándose dunha institución de garantías prometemos estar firmemente comprometidos co noso ordenamento xurídico, cos dereitos e liberdades das persoas, coa súa dignidade e cos seus lexítimos desexos de mellora e calidade.

Dicíamos daquela que, se ben as nosas actuacións comprenden a todos os membros da comunidade universitaria, era preciso ter en conta que a figura do *ombudsman*, do valedor, do defensor (unha prolongación do tribuno da plebe romano), sempre se ocupou moi especialmente daqueles a quen, pola súa posición, resúltalles máis difícil facer oír a súa voz, ou non poden alzala o suficiente como para ser escoitada.

O alumnado ocupou, neste senso, un lugar preferente na nosa axenda, ao considerarmos que constitúe a parte máis indefensa e vulnerable, a máis atomizada e

desinformada no conxunto da nosa comunidade universitaria; sendo, por outra parte, a que dá sentido e razón de ser á institución da que formamos parte.

En segundo lugar, e partindo da premisa de que as sinerxías e a vontade de facer as cousas xuntos constitúen un requisito de boa gobernanza, manifestamos a nosa intención de contribuír a mellorar a confianza, a lealdade, a comunicación, a colaboración e a coordinación entre os distintos órganos e actores que integramos o sistema institucional da universidade. Somos vasos comunicantes e interdependentes dun mesmo sistema, non compartimentos estanco.

En todas as nosas intervencións, incluíndo as comparecencias ante o Claustro, deixamos constancia da nosa perseveranza respecto desta idea e obxectivo: mellorar o noso capital social. Fomos sempre proactivos, tomando a iniciativa á hora de concertar encontros e reunións con todas aquelas persoas implicadas no proceso de goberno, xestión e administración da nosa universidade.

O alto número de entrevistas e conversas telefónicas mantidas durante estes anos dan fe de todo iso.

En terceiro lugar, e sendo conscientes de que vivimos en sociedades abertas, interdependentes e globalizadas, propuxémonos conectar e traballar en rede co resto das defensorías. Tal como se desprende do contido dos informes destes últimos catro anos, a potenciación das relacións institucionais e actividade exterior do TG constitúe unha das súas realizacións máis salientables.

Estas actividades están encamiñadas, por unha parte, a mellorar a imaxe e a marca do TG -e tamén da Universidade de Vigo- no exterior e, por outra parte, a reforzar a cooperación tanto no ámbito da nosa comunidade como no ámbito español, IBÉRICO, europeo, iberoamericano e global.

A opción por esta metodoloxía está posibilitando unha maior información e coñecemento, e un traballo en rede que nos permiten ser mellores no desempeño da nosa tarefa de defensores, nun escenario cada vez máis globalizado, cambiante e caracterizado tamén por unha crecente mobilidade das persoas as que temos que atender; e está posibilitando tamén –e nun exercicio de solidariedade internacional- contribuír á defensa dos dereitos universitarios noutras rexións do planeta onde aqueles ou ben nos existen ou ben son conculcados sistematicamente.

Neste período o TG afianzou a súa pertenza á Conferencia Estatal de Defensores Universitarios (CEDU), formando parte da súa Comisión Executiva; fortaleceu os seus vínculos coa Rede de Defensores Universitarios de México (REDDU) e coa Rede de Defensores Universitarios Europeos (ENOHE); tomou a iniciativa na creación da Rede de

Defensores Universitarios Galegos (REDUGA), así como no establecemento de relacións co Valedor do Pobo, que culminaron na sinatura dun convenio de colaboración (xunto cos outros valedores universitarios de Galicia), ou no inicio de contactos cos defensores universitarios (“provedores do estudante”) do Norte de Portugal.

Esta idea de apertura e internacionalización complementábase coa decisión de seguir xogando un papel relevante en todos estes escenarios; o que leva ao TG a asumir funcións directivas e de coordinación (pertenza a varios comités encargados, por exemplo, da creación da Rede Iberoamericana de Defensores Universitarios e de outra rede homónima a nivel mundial); ou a contribuír mesmo a enriquecer a bagaxe teórico-doutrinal da institución das defensorías, convertendo así a súa profesión e oficio en obxecto de investigación e estudo.

Naquela primeira comparecencia tamén dicíamos que un programa está sempre condicionado polas circunstancias e contextos de cada tempo e lugar. Hai catro anos estabamos no epicentro dunha crise cualificada de sistémica; viviamos unhas circunstancias inéditas, uns desafíos que puxeron a proba ás nosas institucións, paradigmas, conceptos, procedementos e capacidades. As múltiples agresións e danos ocasionados pola fonda crise (perda de dereitos e prestacións, redución salarial, precariedade e incerteza no emprego, estres e tensión omnipresente...) orixinaron unha situación de conflito xeneralizado e de crispación.

Todo iso, unido a unha actitude cada vez máis reivindicativa e de denuncia, produciu un espectacular incremento de actuacións do TG como consecuencia das reclamacións, queixas e consultas presentadas nestes anos.

O conxunto destas actuacións concrétanse, e tal como queda reflectido nos datos estatísticos recollidos no anexo desta memoria, na tramitación de 190 expedientes, na formulación e presentación de 26 recomendacións, e na realización de numerosas entrevistas e de conversas telefónicas.

Non foi fácil xestionar conflitos en circunstancias tan adversas. Intentamos aportar calma e serenidade, solucións e arranxos, legalidade e xustiza, rigor e fiabilidade, e sen renunciar endexamais á imparcialidade, á independencia e á perseveranza.

Nestes escenarios tan turbulentos púxose a proba ao TG, e quedou demostrada a súa utilidade para a consecución dunha boa gobernanza do noso sistema universitario. Por esta mesma razón consideramos que aqueles que, anos atrás, mostraban certas reticencias e escepticismo cara a esta institución, teñen agora motivos para cambiar a súa percepción e valorar axeitadamente a función do TG.

Este é o relato dun traballo colectivo levado a cabo por todos os membros deste tribunal; este é o noso exercicio de rendición de contas. Supervisamos actuacións; detectamos ilegalidades, malas prácticas, inercias e rutinas obsoletas e disfuncionais; recomendamos,

advertimos, suxerimos e promovemos cambios e melloras; mediamos en situacións de conflito, e sempre que fomos requiridos para iso; relacionámonos e traballamos cooperativamente cos nosos colegas no marco deste escenario global e multinivel. E estas foron, e seguen a ser, as nosas verbas e conceptos chave: persoas, dereitos, legalidade, xustiza, racionalidade, respecto, supervisión, mediación, proposta, dedicación, profesionalidade e traballo en rede.

Procuramos, en definitiva, non defraudar e corresponder á confianza en nós depositada fai agora catro anos. Pero resulta difícil acadar a perfección; por iso mesmo, e tras este exercicio de rendición de contas, queremos pedir desculpas polo que fixemos mal e tamén polo que deixamos de facer.

Pedimos desculpas por non ter sido capaces de acadar unha maior presenza nos campus de Pontevedra e de Ourense, ou por non concitar un maior interese e reclamo entre os sectores do PAS e PDI, tal como reflicten as estatísticas destes anos; por non ser capaces de cambiar, na medida por nós desexada, esa percepción de reticencia e desconfianza cara ao tribunal, por esa outra de fiabilidade e cooperación.

Pedimos perdón por non ser, quizais, máis atrevidos e arriscados no tocante á formulación de propostas e recomendacións, aproveitando esa posición estratéxica que ocupa o TG en cuanto observatorio independente e imparcial da vida universitaria; penso que a indecisión, o conformismo ou a compracencia enterraron milleiros de sonos e oportunidades de mellora ao longo da historia de humanidade; (gustaríanos, por exemplo, promover a reforma ou modificación do “Regulamento de disciplina académica dos centros oficiais de ensino superior e ensino técnico”, en vigor dende o 8/9/1954).

Queremos expresar tamén a nosa frustración por aquelas situacións nas que, aínda recoñecendo que se cumpría a legalidade, nos quedaba a dúbida de se aquilo concordaba coa idea de xustiza.

Pódese e débese mellorar, entre outras razóns porque cómpre seguir consolidando e prestixiando a institución da defensoría, coa que nos identificamos, e en cuxa vixencia, funcións e potencialidades seguimos confiando totalmente. Para iso necesitamos colaboración e reciprocidade, polo que pedimos que se consideren as reflexións e propostas que a continuación imos expoñer no marco deste informe e balance final de catro anos de mandato:

1) Na primeira comparecencia ante o Claustro expresamos o noso sincero agradecemento ao reitor, ao representante da oposición, aos representantes sindicais, e a todos os claustrais representantes do alumnado, PAS e profesorado; agradecemento tanto pola confianza outorgada á hora de apoiar a nosa candidatura, como por aquel exercicio responsable de diálogo, negociación e acordo.

Iso posibilitou a nosa elección, e outorgoulle ese *plus* de lexitimidade tan desexable nun contexto de proceso democrático que debe informar sempre o goberno da nosa universidade. E iso puxo fin tamén a un longo período de interinidade na que permaneceu o TG e o seu anterior presidente; demasiados anos sen renovar o cargo, é dicir, moitos anos de deixamento respecto dunha institución que merece respecto e consideración, acorde co seu estatus orgánico, prestixio e prestacións.

O noso recoñecemento a todos e todas por facer posible –fai agora catro anos- a volta á normalidade, e moi especialmente ao reitor pola súa decisiva implicación naquela decisión adoptada.

Pois ben, isto mesmo é o que reclamamos agora: volvermos á normalidade despois de estar demasiado tempo (máis dun ano nalgúns casos) sen cubrir as vacantes dos membros do TG que causaron baixa nos últimos meses.

Despois de dous intentos frustrados, pedimos ás persoas e instancias implicadas neste proceso (grupo de goberno e grupos da oposición) que garantan a elección destas vacantes. E pedimos tamén que se tome en consideración a circunstancia de que algúns membros do actual Tribunal de Garantías (incluíndo o seu presidente) finalizan o seu primeiro mandato en breve, polo que cómpre preparar coa suficiente antelación ou ben a súa renovación ou ben o seu relevo.

É certo que o actual escenario político da nosa universidade é un tanto anómalo e atípico; é así debido a que en circunstancias normais un proceso electoral remata coa constitución dun goberno e, simultaneamente, coa articulación dunha oposición capaz de exercer, responsable e construtivamente, esa función de crítica, control, discurso e proposta alternativos, e mesmo alternancia e repostos na tarefa de goberno.

A situación actual móstranos unha oposición atomizada, dispersa, intermitente, o que dificulta acadar acordos básicos e representativos desa realidade plural e diversa que caracteriza a nosa comunidade universitaria. Isto está condicionando o funcionamento xeral da UVigo, e de maneira moi especial o do Tribunal de Garantías, ao estar dificultando o acordo para a designación e elección das vacantes producidas; unha elección, compre lembrar, que esixe maiorías reforzadas (2/3).

Fagamos un esforzo entre todos para que tamén nesta orde de cousas retornemos á normalidade, e tendo presente ademais que unha saudable cultura democrática nos obriga a perseverar na práctica da deliberación e da negociación, ata acadar a concertación e o acordo.

2) A segunda reflexión está relacionada coa necesidade de suscitar ante o Claustro a necesidade de abordar responsablemente a modificación ou reforma do Regulamento do Tribunal de Garantías, e aproveitando que está pendente o proceso de adecuación dos

Estatutos da Universidade de Vigo á Lei do Sistema Universitario de Galicia. Recoñecendo a importancia desta cuestión, resulta pertinente facer algunhas consideracións ao respecto.

A defensoría universitaria é un órgano obrigatorio e necesario dentro do sistema universitario, e non como consecuencia dunha ocorrencia ou capricho do lexislador de “turno”, senón porque as nosas actuacións, e segundo a propia normativa que nos regula, están dirixidas “á mellora da calidade universitaria en todos os seus ámbitos”. As defensorías universitarias constitúen, pois, un valor engadido e un factor de boa gobernanza e vincúlanse á consecución da calidade e excelencia universitaria.

Acabamos de constatar, por outra parte, un espectacular incremento no número de intervencións do TG nos últimos anos; unha tendencia que continuará previsiblemente no futuro próximo.

Pois ben, esta é a proposta e petición que lles trasladamos: que as reformas adoptadas fagan posible que a defensoría siga sendo un actor real, operativo e referente na nosa universidade.

O modelo adoptado na nosa universidade é singular e único, se o comparamos co resto das universidades do Estado. En todas elas, a defensa dos dereitos universitarios encoméndase a unha soa persoa (o defensor ou defensora universitaria), asistida, segundo os casos, por adxuntos, asesores, ou comisións asesoras; un modelo, sen dúbida, áxil, nada formalista e operativo, o que concorda plenamente coa natureza e finalidade da propia institución.

No caso da Universidade de Vigo optouse por un órgano colexiado integrado polo defensor ou defensora universitaria (que o preside), catro membros en representación do profesorado, dous en representación do alumnado e dous en representación do persoal de administración e servizos; en total nove membros elixidos polo Claustro entre todos os integrantes da comunidade universitaria.

Trátase dun modelo que por atípico e singular que pareza, e mentres o Claustro soberano non decida outra cousa, ten que ser respectado e aproveitado en todas as vantaxes, fortalezas e potencialidades que encerra. E así o fixemos ao longo destes anos.

A este Claustro, e máis concretamente á comisión lexislativa encargada da reforma, compete valorar as diferentes opcións existentes e obrar en consecuencia.

Finalizamos esta intervención expresando a nosa gratitude a todas as persoas que, nun exemplar exercicio de profesionalidade, veñen asegurando ao longo destes anos a gobernabilidade da nosa universidade, e son quen de dar resposta axeitada ás múltiples e complexas demandas activadas. Son moitos os sacrificios que nos últimos anos se veñen esixindo a toda a comunidade universitaria: recortes nas prestacións, escaseza de medios, sobrecarga de traballo, incontinencia normativa.

Pese a estas contrariedades, nin o PAS, nin o PDI, nin os órganos de goberno e xestión deixaron de actuar coa competencia e dedicación axeitada. A todos e todas, o noso recoñecemento; o noso recoñecemento tamén ao alumnado e as súas familias, esas outras vítimas propiciatorias dunha crise cruel e desapiadada.

Por último, e na miña condición de defensor e presidente do TG, permítanme expresar publicamente o meu recoñecemento e gratitude a todas as persoas que formaron e forman parte do tribunal, e tamén a Lola Pous, a nosa secretaria administrativa; todas elas, de maneira xenerosa e responsable, fixeron posible levar a cabo todas as actuacións das que nestas comparecencias fomos dando conta.

Remato expresando un desexo: fagamos operativo o lema e divisa destes 25 anos conmemorativos da nosa universidade, e fagámolo xerando actitudes positivas que nos leven a practicar de xeito perseverante o respecto, a racionalidade e a calidade en todos aqueles escenarios onde nos corresponda actuar.

Moitas grazas a todas e todos.

Moitas grazas a Ourense e o seu Vicerreitor de Campus (profesor Virxilio), pola hospitalidade e acollemento.